

GRUPNI RAD S RODITELJIMA DJECE SMJEŠTENE U DJEČJI DOM

Kosa Bortek

Blanka Žic

Ministarstvo rada i socijalne skrbi
Republike Hrvatske

Stručni članak

UDK 362.74

Primljeno: listopad 1995.

U radu je opisan grupni rad s roditeljima djece smještene u dječjem domu koja očituju poremećaje u ponašanju. Grupni rad s roditeljima i djecom se pokazao dobro prihvaćenim i korisnim za članova i motivirajućim za roditelje. Autorice su posebnu pozornost posvetile analizi poteškoća koje se javljaju u organiziranju ovakvih grupa roditelja.

1. UVOD

Dječji dom "A.G.Matoš" jedan je od pet radnih jedinica Doma za djecu i mladež Zagreb. Do 1993. godine u dom su smještavana djeca i mladež bez roditeljske skrbi, te djeca i mladež čiji je razvoj ugrožen obiteljskim prilikama.

Od srpnja 1993. godine u domu se na prijedlog Ministarstva rada i socijalne skrbi unutar kuće preuredio prostor te je organiziran i prihvat i rad s djecom do 14 godina koja iskazuju teže poremećaje u ponašanju, i koja su ujedno i počinitelji kaznenih djela. Radi se o djeci koja još nisu kazneno odgovorna, a potreban im je stalan odgojno-obrazovni rad, jer se u dosadašnjem institucionalnom radu s njima (ili drugim oblicima rada) nije postigao željeni uspjeh u preodgoju.

Stručni rad s ovom skupinom dječaka organiziran je tako da su smješteni u četiri tzv. "male skupine" po 5 štićenika, s kojima tijekom dana rade po tri odgojitelja u skupini te odgojitelji slobodnih aktivnosti, socijalni radnik i psiholog ustanove.

Prosječna dob dječaka u "malim skupinama" je 12,5 godina, a složenost ove djece ogleda se u činjenici da u obrazovanju prosječno kasne 1,6 godina, da ih je više od 50% dijagnosticirano kao djeca s hiperkinetskim sindromom, a mnogi i potprosječnih ili graničnih sposobnosti, da oko 40% iskazuje poremećaje u obliku noćne enureze primarnog tipa, kao posljedice emocionalnih stresova i nepovoljnih odgojnih okolnosti te da su gotovo svi uz delinkventno ponašanje u užem smislu iskazivali i druge oblike društveno neprihvatljiva ponašanja - bježanje od kuće, skitnju, pušenje, uživanje alkohola, sklonost tučnjavama, bježanje iz škole i agresivno ponašanje.

Otprilike polovica dječaka iz ovih skupina ima oca ili majku nepoznatog boravišta, vrlo su česte patološke pojave u obitelji (alkoholizam, promiskuitet, skitnja, kriminal) a oko 20% dječaka nema kontakata ni s jednim od roditelja. Kod dječaka kod kojih su kontakti mogući ti su kontakti uglavnom bili rijetki, a odnos roditelj-dijete bio je značajno poremećen. Neki od dječaka, zbog loših iskustava s roditeljima, nastojali su izbjeći bilo kakve kontakte.

2. GRUPNI RAD S RODITELJIMA ŠTIĆENIKA ZAPOČEO JE U OŽUJKU 1994. GODINE.

Na osnovi prethodnog poznavanja roditelja i prema procjeni njihovog psihološkog i socijalnog statusa od socijalne radnice izdvojena je skupina od šest roditelja šticećenika malih skupina, za koje je pretpostavljeno da će se uklopiti u grupni rad te da mogu redovito prisustvovati sastancima s obzirom na mjesto stanovanja.

Postavljeni ciljevi grupnog rada bili su uspostavljanje pozitivnih promjena u odnosima između roditelja i djece, pozitivno međusobno prihvaćanje i uspostavljanje bolje komunikacije, analiza i korekcija odgojnih postupaka roditelja te koordinacija odgojnog djelovanja ustanove i obitelji.

Kao vrijeme trajanja rada s ovom skupinom tada je predviđeno razdoblje od ožujka do srpnja 1994. godine (odn. l do kraja školske godine) kako bi se kroz to vrijeme vidjelo prihvaćaju li takav rad te daje li on pozitivne rezultate.

Sastanci su organizirani jednom mjesečno, što se procijenilo rijetkim, no zbog objektivnih okolnosti (zaposlenost roditelja, udaljenost mjesta stanovanja) nisu se mogli organizirati češće. Sudjelovanje u grupnom radu tih roditelja nije isključilo i daljnji individualni rad prema potrebi.

Grupni sastanci koncipirani su tako da je svaki sastanak imao uvodni dio, razradu osnovne teme te završni dio ili evaluaciju.

Uvodni dio obuhvaćao je iznošenje svakog od prisutnih nekoliko rečenica o svojoj trenutnoj životnoj situaciji, o važnim događajima i promjenama od posljednjeg susreta te o osobnim osjećajima, očekivanjima i planovima za blisku budućnost. U uvodnom dijelu odigrala bi se neka od prigodnih interakcijskih igara za opuštanje i bolje povezivanje članova skupine, a nakon toga se iznosio plan sastanka - imenovanje teme, plan razrade teme te cilj koji se želi postići.

Osnovne teme i ciljevi sastanaka u razdoblju od ožujka do srpnja 1994. godine bili su:

1. Analiza slike koju roditelji imaju o svojoj djeci te poticanje stvaranja pozitivnije slike.
2. Analiza stila komunikacije roditelja s djecom te poticanje stvaranja bolje komunikacije u obitelji.
3. Analiza i korekcija odgojnih postupaka

U radu je korišteno mnogo materijala koji su unaprijed pripremani i prilagođavani skupini, s ciljem što boljeg i potpunijeg uključivanja u rad svih članova. Tako su se npr. za analizu slike koju roditelji imaju o svojoj djeci koristili pripremljeni predlošci s ispisanim različitim ljudskim osobinama - pozitivnim i negativnim, od kojih je svaki roditelj trebao izabrati šest osobina koje najbolje opisuju njegovo dijete, što je naknadno dalo mnogo prostora za razgovor o tome kakve se osobine pretežno biraju, što znači kretati u odnos s nekim koga se negativno percipira, kako dolazi do "etiketiranja" i što ono znači za obje strane u odnosu, itd. Nakon izbora osobina za svoje dijete svaki roditelj trebao je izabrati jedan od pripremljenih opisa emocionalnog stanja koji njemu odgovara u odnosu s djetetom te putem tehnike semantičkog diferencijala označiti svoje dijete sada i svoja očekivanja i želje od njege u budućnosti. Razlika između sadašnjeg stanja i želja otvara razgovor o neusklađenosti percipiranog stanja i želja te o postojećim i mogućim načinima reagiranja na to.

Prilikom analize načina komunikacije u obitelji korišteni su predlošci s brojnim ljudskim pozitivnim osobinama. Traženo je od roditelja da svatko u skladu sa svojim poimanjem izabere šest osobina koje smatra najvažnijim za uspjeh u životu. Nakon iznošenja svih pojedinačnih lista traži se od cijele skupine da se dogovore zajednički o tri najvažnije osobine, prilikom čega je jedan od roditelja promatrač, koji uočava kako tko reagira u toj situaciji. Nakon te vježbe razgovaralo se o načinima komuniciranja, načinima postizanja željenog cilja, spremnosti za dogovor i kompromis, prihvaćanju odnosno neprihvaćanju tuđeg mišljenja itd., što se zatim prenijelo na obiteljski plan, odnosno razgovaralo se o vlastitim osobinama i njihovom utjecaju na komunikaciju s bračnim drugom i djecom te o načelima dobre komunikacije.

U radu sa skupinom koristile su se metode: brain storming, odnosno nabranjanje ideja o načinima razrješavanja određene situacije, procjena pozitivnih i negativnih posljedica svakog od načina te izbor najadekvatnijih. Provodile su se i igre uloga, tako da se na zadanu situaciju svakom od roditelja davala uloga jednog od sudionika situacije, uz traženje da se uživi u stanje tog sudionika i pokuša shvatiti i objasniti njegove motive i želje. Na taj način pokušala su se roditeljima osvijestiti osjećanja i potrebe djece, ali i njih samih.

Završni dio sastanka uključivao je ponovno neku od interakcijskih igara za opuštanje, te evaluaciju sastanka i dogovor za sljedeći sastanak.

Posebna pozornost u ovom radu s roditeljima posvećivala se njihovim dosadašnjim pozitivnim iskustvima, kako bi se naglasilo da je bilo dobrih i uspješnih postupaka te kako bi se osnažili i motivirali za daljnje nastojanje u tom smjeru.

Na posljednjem sastanku pred sletne praznike 1994. godine roditelji su naveli da su zadovoljni načinom rada te predložili nastavak rada.

Prvi jesenski sastanak bio je ponovno u istom sastavu skupine, a osnovni je cilj toga sastanka bio evaluirati ponašanje djece tijekom ljetnih praznika te ponašanje i reakcije roditelja na postupke djece. Na tom su sastanku roditelji izrazili želju da sljedećim sastancima grupe prisustvuju i dječaci, što je značilo potrebu da se daljnji rad koncipira tako da bude dostupan i zanimljiv i roditeljima i djeci.

Krenule se ponovno od utvrđivanja slike koju roditelji imaju o djeci, ali i slike koju djeca imaju o roditeljima. Na pripremljenoj listi osobina svatko je trebao izabrati pet osobina koje smatra da sam posjeduje te tri koje nema, a želio bi imati. Na identičnoj listi potom je svatko birao pet dominantnih osobina za svoje dijete, odnosno djeca za svojeg roditelja te tri koje bi želio da dijete odnosno roditelj ima. Potom su izabrane osobine ispisane na ploču. Dobivena je slika kako roditelji vide sebe i kako vide djecu te kako dječaci vide sebe i kako vide roditelje. Ujedno je istaknuto i ono što jedni od drugih žele i trebaju, o čemu je i nastavljen razgovor. Sastanak se pokazao uspješnim, te je odlučeno da se nastavi sa sastancima kojima će prisustvovati i djeca.

Na sljedećim sastancima analizirana je komunikacija između roditelja i dječaka, odgojni postupci roditelja i reakcije dječaka na njih, obrađivana je tema tzv. "važnih sadržaja" za roditelje i za djecu, uočavanje razlika i prihvaćanje razlika, stav o prihvatljivom i neprihvatljivom ponašanju kod roditelja i kod djece itd.

Koncepcija sastanaka bila je uglavnom ista kao i ranije - upotreba interakcijskih igara, razrada tema putem pripremljenih materijala (upitnici, skale procjene, nedovršene rečenice, predlošci, igra uloga) te razgovor i evaluacija.

Posljednji sastanak ove školske godine predviđen je za evaluaciju promjena ponašanja djece i roditelja, prikaz sadašnjeg emocionalnog stanja te evaluaciju dosadašnjeg rada u skupini. Korištena je metoda kreativnog izražavanja bojom i linijom te metoda upitnika.

Od sedmero prisutnih petero je navelo da su vrlo zadovoljni dosadašnjim načinom rada, a dvoje da su zadovoljni. Ovakav način rada ocjenjuju korisnim:

"bolje se osjećam jer vidim da i drugi imaju slične probleme" (6x), "uviđam da se o problemima treba razgovarati" (5x), "bolje shvaćam svoga sina/majku! (3x), "sama sebe bolje upoznajem" (2x), "ne osjećam se usamljeno" (1x). Nitko nije naveo kako smatra da mu rad u skupini nije koristio. Većina prisutnih najljepšim u ovom radu ocjenjuje razgovor u društvu, a tri od četiri prisutne majke naglašavaju da su kroz ovaj rad naučile najviše o tome kako treba postupati s djetetom. Svi prisutni žele da se s takvim radom nastavi i ubuduće.

Kao problem u ovom radu voditelji vide činjenicu da je skupina roditelja bila mala na početku rada, a tijekom godine još se i smanjila jer su dvojica dječaka napustila ustanovu. Pokušaji uključivanja dvoje novih roditelja nisu bili uspješni, jer je grupa već imala određeno iskustvo u radu koje je novim članovima nedostajalo, te su bili zbunjeni i osjećali se nepripremljeni. Tijekom rada članovi skupine sve su se više otvarali i slobodno komunicirali o problemima u obitelji, što novopridošlim roditeljima nije bilo odmah prihvatljivo, a postojalo je određeno grupno očekivanje pred kojim su se oni povukli i odustali.

Problem u radu bio je i nedovoljna čestina sastanaka. Zbog radnih obveza roditelja sastanci su se mogli održavati samo subotom, a više od polovice roditelja ne živi u Zagrebu te je njihov dolazak iziskivao dosta vremena, a i određena financijska sredstva.

Specifičan problem bila je činjenica je je obrazovni status roditelja dječaka mahom nizak, da uglavnom nisu iz gradskih sredina te da nisu vični grupnom radu i otvorenom komuniciranju o sebi i problemima koje imaju. kao roditelji uglavnom su se svi osjećali neuspješnima i bespomoćnima, te su pred sredinom u kojoj žive uvijek nastojali prikriti probleme, osjećajući krivnju istid, iz čega je često proizlazila i njihova usamljenost s vlastitim problemima. Zbog toga je bilo vrlo važno pripremiti sadržaje koji će biti primjereni njihovim sposobnostima i obrazovanju, ujedno ih i zainteresirati, motivirati i navesti na otvorenu komunikaciju, a i stvoriti opuštenu, podržavajuću atmosferu. Materijal za rad raden je tako da bude vrlo konkretan, jednostavan i dostupan svakom u skupini, a ujedno da bude najjasniji put do onog o čemu se želi razgovarati. Uključivanjem djece u skupinu ovaj je zahtjev postao još važniji, kao i raznolikost i mogućnost zabave uz taj materijal, koji je morao otvoriti razgovor bez optuživanja i kritiziranja.

Uključivanje dječaka unijelo je novu dinamiku u rad skupine. Na prvim sastancima dječaci su bili zbunjeni, napeti i nerijetko nestrpljivi, no s vremenom su se sve bolje uključivali i konačno zauzeli ravnopravan položaj u skupini. Komunicirali su sve otvorenije i zrelije se prilagođavali situaciji, prihvaćajući postavljene zadatke. Interakcijske igre u takvoj skupini bile su posebno zanimljive i predstavljale su novi iskustvo u odnosima između dječaka i roditelja.

Tijekom rada roditelji su se zblížili i stvorena su prijateljstva koja sežu i dalje od samog boravka na sastancima skupine.

3. ZAKLJUČAK

U obiteljima djece s poremećajima u ponašanju, osim vrlo često poremećenih odnosa među roditeljima i učestalosti patoloških pojava u obitelji, znatno je poremećen i odnos roditelj - dijete.

Zbog dugotrajnog neuspjeha u odgoju i obrazovanju, uz dječje skitnje i činjenje kaznenih djela, roditelji su nemoćni i opterećeni osjećajem krivnje i neugode. Te poteškoće roditelji često pokušavaju prevladati agresivnim odgojnim postupcima ili odbacivanjem djeteta. Smještajem u ustanovu poteškoće nastoje udaljiti, te svoje obveze i odgovornost prebaciti na druge.

Zbog svega navedenog smatramo da je vrlo važna suradnja s roditeljima kojom se može i roditeljima pružiti pomoć, a ujedno i unaprijediti odnose s djecom. Grupni rad s roditeljima i djecom pokazao se izuzetno dobro prihvaćenim i korisnim za roditelje i za djecu, a inspirativnim i motivirajućim za vođitelje. Smatramo da je ovakav način rada najdirektniji i najefikasniji način uspostavljanja novih, boljih odnosa između roditelja i djece. Mnogi od njih su upravo tijekom naših zajedničkih sastanaka prvi put zaista razgovarali odnosno čuli jedni druge, a ujedno i ustanovili da nisu usamljeni u svojim problemima.

Iako smo se pribojavali reakcija dječaka prilikom uključivanja u skupinu, pokazalo se da su dječaci usprkos povremenom negativizmu i otporu, vrlo visoko motivirani za stvaranje boljih odnosa s roditeljima i potvrdila se važnost roditelja u njihovom životu usprkos brojnim negativnim iskustvima i privremenoj odvojenosti. Povremene otvorene i žustre rasprave između nekih dječaka i njihovih majki pokazale su se korisnima za cijelu skupinu i završavale uključivanjem ostalih roditelja u raspravu uz iznošenje i konfrontiranje osobnih stavova i iskustava, dok su ostali dječaci često ostajali šutke, zbunjeni sličnošću vlastitih problema s roditeljima i videnjem sebe u ponašanju svojih prijatelja.

Stoga smatramo da je ovakav rad s roditeljima potrebno nastaviti i intenzivirati.

Summary

GROUP WORK WITH PARENTS OF CHILDREN LIVING IN CHILDREN'S HOME

Kosa Bortek

Blanka Žic

This article describes group work with parents of children with behavioral disorders who are living in children's home. Group work with parents and children was well accepted and useful to members and motivating for parents. Authors gave special attention to difficulties which may be encountered in organizing those kind of parental groups.